

Dünyadaki en güzel deniz üzerine...

Şu anda İspanya, Fransa ve İtalya sahilleri evler, otaller ve marinalardan oluşan bir beton yığını içinde kaybolmuş durumda; turizm endüstrisi ise bozmak için yeni yerler arıyor. Listedeki bundan sonraki ülkeler Yunanistan, Türkiye ve Kuzey Afrika ülkeleri...

ÇEV. HASAN YILMAZ*

SORU : *Xavier Pastor GMP (Greenpeace Mediterranean Project) koordinatörlüğünü yapmaktasınız. Bize GMP'yi anlatırsınız?*

XAVIER: Greenpeace, 1986 yılından bu yana Akdeniz'in korunması üzerinde çalışmaktadır. Bu, düşlemesi bile çok zor bir proje ama kaybedilmiş bir dava değil henüz. Bugün bilimsel ve teknolojik gelişmeler Akdeniz devletlerinin hatırlarının düzeltilmesini ve gerçekleşmek üzere olan bir felaketten sakınmasını olanaklı kılmaktadır. Akdeniz'e orijinal nitelikleri iade edilebilir, kaynakların sömürülmesi kabullenilebilir ve akla uygun seviyelere indirilebilir. GMP, deniz memelileri, deniz kamlumbağaları, monk fokları vb. belli türlerin hayatta kalan üyelerine yardım etmek için de araştırmalar yapmakta. Ayrıca, bu bölgedeki bozulmadan kalmış sahillerin korunmasını -örneğin her tip nükleer varlıktan- hedefliyoruz.

SORU: *Greenpeace bu bölgede çalışmaya neden karar verdi?*

* "The most beautiful sea in the world?" Greenpeace-Mediterranean, Autumn 1990, Number 1, s. 1-3.
** Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi.

XAVIER: Akdeniz halkı binlerce yıldır denizi atıkların boşaltılacağı bir tür çöplük gibi kullandı, ama deniz geçmişte bu atıkları fazla zorlanmadan sindirebilmekteydi. Popülasyon bugüne kıyasla sınırlıydı ve iç bölgelerden sahile göç henüz başlamamıştı. Kitle turizmi de soruna yeni eklenenlerden. Bunlardan başka, büyük endüstriyel, petro-kimyasal kompleksler yoktu ve denize boşaltılan atıklar genellikle doğal ve ayrışabilir yapıdaydı. Geçen kırk yılda bu durumda köklü değişiklikler oldu. Bugün sahil şeridinde yaşayan 350 milyon insan, evsel endüstriyel atıklarını nehirlerle ya da doğrudan denize boşaltmakta. Bu sayıya her yıl ekosistem üzerindeki baskıyı arttıran milyonlarca turist de eklenmeli. Olayın kötüye gidişinin Akdeniz ülkelerinde yaygınlaşan yüksek yaşam standartıyla da dolaysız bir bağlantısı var. Akdenizliler öncekinden çok daha fazla su kullanıyorlar ve denize boşaltılan atıklar atalarının boşaltıklarından çok farklı. Doğal atıkların yanında miktan gitmişçe artan, ayrışmayan zehirli ve sentetik atıklar var.

SORU: *Bunu acil bir durum olarak nitelendirir miydiniz?*

XAVIER: UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı) raporuna göre Akde-

niz'e açılan akarsuların % 85'i kirli Akarsulardaki patojenik mikro-organizmalar canlılarda karaciğer iltihabına ve koleraya neden olabilir; bununla bağlantılı olarak da su ürünleri tüketimi tehlike hale gelebilir. Akdeniz'e her yıl, tüm dünya denizlerine yayılan ham petrolün üç birini oluşturan, iki milyon ton ham petrol yayılmaktadır. Bu petrol, taşıma için farklı aşamalarından gelir; petrolün yüklenmesinden, boşaltılmasından tankların gerekli önlemler alınmadan temizlenmesinden.. Tankların temizlenmesi sırasında kirlenen su, çoğu zaman illegal olmasına rağmen denize boşaltılır, atığı alabilecek yapıların oluşturulması da tüm devlet vaatlerine rağmen çok sayıda liman bu yapılardan yoksun çünkü... Her yıl 120.000 ton mineral yağ, 12.000 ton fenol, 60.000 ton deterjan, 100 ton civ, 3800 ton kurşun, 3600 ton fosfor doğrudan Akdeniz'e, ya da dolaylı şekilde Akdeniz'e açılan nehirlerle boşaltılıyor.

SORU: *Bunlar Akdeniz'in başına yeni gelmiş gibi... Çıkış yolu var mı?*

XAVIER: Durum kaçınılmaz ya da değiştirilmez değil. Örneğin lağım suyunun işlenimi teknik açıdan kolay. Bugüne kadar büyük olursa olsun, endüstriyel atıkla kirlenmediği sürece, evsel ve zir fayda için kullanılabilir. Bazı Akdeniz ülkelerinin durumu düzeltmek için sarf ettikleri çaboyu tanımak gerekir. Geçenlerde bazı çalışmalarda suyun kalitesi gerçekten kullanılabilir hale getirildi. Ancak bu iyileştirmenin etkisinin tam olarak değerlendirilebilmesi en azından bir on

olacaktır. Diğer yandan Kuzey Afrika'da ve Doğu Akdeniz'de kaydedilen nüfus patlaması bu gelişmeyi engelleyebilir. Sadece, bu bölgelere uygulanacak doğru bir nüfus planlaması politikası ve uluslararası yardım durumunun tamamen kontrolden çıkmasını önleyebilir. Endüstriyel tesisler için de benzer bir durum geçerli. 1950'lerde, 1960'larda ve 1970'lerde petrol şeridi boyunca bir dizi endüstriyel ve petro-kimyasal kompleks inşa edildi. Ekonomik gereksinimler ve elverişli bir çevre yasaasının yokluğu bu yapıların çevreyi ve içinde yaşayanları yıkıcı biçimde etkilemesine neden oldu. Ama bu durumda bile gerçekçi çözümler var ve yalnızca devletin endüstriyel çevreye verdiği zararı gidermeye zorlanmasına bağlıdır. Toksik atık üretimi içermeyen imalat yöntemleri vardır. Bu genel bir kural olarak benimsenmeli, ve hiçbir atık gerekli işlemlemeden geçirilmeden denize ya da nehirlere bırakılmamalıdır.

SORU : Yani olay, basit olarak, uygun teknolojinin benimsenmesine bağlı...

XAVIER: Teknoloji olumlu ya da olumsuz şekilde kullanılabilir. Dalyanlar bunun klasik örneği. Bu deniz geleneksel olarak halkı tarafından sömürüldü ama geçen birkaç yılda bu sömürü çok sayıda balık türünün yok olmasına yol açtı. Varolan yasa, kaynakları koruması gerekirken, aslında yıkıcı balıkçılık yöntemlerinin gelişmesine izin verdi.

SORU: Bu durum için yasaları mı çıkarmıyorsunuz?

XAVIER: Hayır, yalnızca yasalar değil. Akdeniz ülkelerinin çoğunluğunun hızla artan balıkçılık filoları her tür yöntemi kullanmakta; yasaları ihlal ederek yasak bölgelerde avlanmaları ve küçük delikli ağlar kullanmaları canlıların yumurtlama süreçleri için ciddi tehlikeler oluşturmaktadır. Dinamit kullanımı birçok yerde yaygın. Sayıları gittikçe artan "amatör" balıkçılar profesyonel yöntemler kullanmakta, ve hava tankları kullanarak dalan balıkçılarsa 50 metre-

Akdeniz'e her yıl, tüm dünya denizlerine yayılan ham petrolün üçte birini oluşturan, iki milyon ton ham petrol yayılmaktadır. Bu petrol, taşımacılığın farklı aşamalarından gelir; petrolün yüklenmesinden, boşaltılmasından ve tankların gerekli önlemler alınmadan temizlenmesinden.

lik dalma alanlarında yenebilir her türlü deniz canlısını avlamakta... Bu denizde aktif olanların yalnızca Akdeniz'li balıkçılar olması durumu daha da karmaşık hale getiriyor. Bayrakların sağladığı kolaylık yelken açan Kore'li ve Tayvan'lı birçok geminin Akdeniz'in uluslararası sularlarında balıkçılık yaptığı ve ton balıklarını yıllık göçleri sırasında yumurta bırakırken avladıkları biliniyor.

SORU: Sizce, bir çözüm bulunabilir mi?

XAVIER: Yosunların, posidonyaların ve kırmızı mercanların yaşama alanlarının yok edilmesiyle bütün hale gelen bu sorunlar çok sıkıntılı bir senarya oluşturuyorlar. Balıkçılık filoları turistik talebin pazarı gittikçe daha cazip hale getirmesiyle etkinliklerini arttırmaya devam etmekte. Talebi karşılayabilmek için, önceleri düzenli olarak Akdeniz'liler tarafından tüketilen balık artık Atlantik'ten ithal edilmek zorunda. Bilim adamları uzun zaman önce çözüm yolları tavsiye ettiler. Balık stoklarının yeniden kazanılmasını sağlayacak balıkçılık yasaasının oluşturulması ve düzeltilmesi hem balıkçıların hem eko-sistemin lehine olacaktır ve yaptırım yöntemleri gereklidir.

SORUN : İnsan müdahalesinin bu bölgede su yaşamı doğası üzerinde nasıl bir etkisi olacağını düşünüyorsunuz?

XAVIER: Şu anda İspanya, Fransa ve İtalya sahilleri evler, otellar ve marinalardan oluşan bir beton yığını içinde kaybolmuş durumda; turizm endüstrisi ise bazmak için yeni yerler arıyor. Listedeki bundan sonraki ülkeler Yunanistan, Türkiye ve Kuzey Afrika ülkeleri. Bu fenomenin ciddi estetik ve sosyal etkilerinden başka, turistik ve endüstriyel "geliş-

me" belli türlerin son temsilcilerini Akdeniz dışına itmekte. Bu türler binlerce yıldır Akdeniz'de yaşıyor, ve insanlar on yıl içinde bu türlerin hayatta kalan üyelerini de tehdit etmeyi başardı. Monk fokları ve deniz kamlumbağaları Yunanistan ve Türkiye'de. Bu ülkelerin kendilerini engellemek için sarfettikleri yetersiz çabaya aldırmaksızın, yumurtlamaya devam ediyorlar. Foklar, kamlumbağalar ve yunuslar iki şekilde acı çekiyorlar; balıkçılar tarafından habitatları harap ediliyor ve kendileri kazayla ya da kasıtlı olarak avlanıyorlar.

SORU: Ne yapılabilir?

XAVIER: Sayısız sözlere ve koplumbağaların ve memelilerin korunması için kurulmuş birçok organizasyona rağmen bu canlıların sayısı hızla azalıyor. Bunun nedeni genellikle devletin işbirliğinin yetersizliğinin ya da hiç olmaması. Geri kalan tek umut koruma alanları yaratılması gibi görünüyor. Bu alanlar özel bölgelerde korunmalı ve ihlallere karşı şiddetli para cezalarıyla çok sıkı korunmalı.

SORU: Nükleer varlık Akdeniz'e karşı en ağır tehditlerden birini oluşturabilir mi?

XAVIER: Akdeniz'de nükleer tehdit bir istisna değil. Çeşitli yerlerde kurulmuş 70 nükleer santral var. Kirlenmeyen geleneksel ve alternatif enerji kaynakları kullanılmalıydı. Beş donanmadan dördü kendi denizinde seyrediyor. Akdeniz'deki ABD ve SSCB donanmaları binbeşyüzden fazla nükleer savaş başlığı taşımaktadır. Deniz koşulları bunları karadakilere göre daha çok tehlikeli hale getirmekte. İnsanın ve çevrenin birlikte barış içinde yaşadığı, nükleer silahlar ve kirlilik olmayan bir Akdeniz halâ mümkün. □